

Buda várának egykori képzeleti képe.

BUDAVÁR KÖVEI.

A királyi lak előtt ma is meglevő támfalak, a Duná felé lenyúló két hatalmas bástya a nagy király korából valók, az ő palotájának maradványai. Ezen időből származnak a Krisztina-városra néző falak is. Ezek a kövek még látták a nagy királyt, mikor győztes csaták után diadalmasan vonult be várába. Ezek a falak látták még az ő korának fényét, dicsőségét. És aztán látták, átszenvedték a bukást is. A vár többi fala nagyrészt török munka. De csak szükség folytán felmerült javítás, kiigazítás. Az egységesen megalapozott védelmi rendszer Mátyásé, az ő alkotása. Ugy kellene hát, hogy ezek a várfalak a legféltebb kincsei legyenek Budavárának. Hiszen ezek a falak adják meg, ezek a falak őrzik a vár történelmi jellegét. És mégis, ezeket a falakat is kikezdte már a városszabályozó törekvés. Lebontották a várfalak négy kapuját is.

Nemesak a királyi palota pusztult el, a régi Budavára híres templomainak és kolostorainak emlékét is csak néhány boltív, néhány beépített falrészlet őrzi.

Időrendileg Budavárának legelső temploma a Mária Magdolnáról nevezett templom, melyet ma helyőrségi templomnak nevezünk. Valószínűleg ezzel kezdtek meg a vár építését s maguk a várépítő munkások és mesterelemek építették. Hiszen a vár felépítése hosszú évekig tartott s a sok ember, mely a vár felépítésén dolgozott, ily hosszú időn keresztül nem lehetett el templom nélkül.

A templomról, a mohácsi vést megelőző időkből, nem sokat tudunk. Annyi bizonyos, hogy a mai helyén épült. Még stílusáról sincs tudomásunk. Valószínűleg az építésnél nem is igen törekedtek valamely stílus szigorú betartására, a fő az volt, hogy mielőbb kész legyen, mert lelki szükségük volt templomra. Azt tudjuk még róla, hogy később sok budai céhnek volt benne oltára s ezért a budai céhek templomának is nevezték.

A török megszállás alatt ez volt az egyetlen templom, melyet a törökök a keresztényeknek meghagytak. Ezért a megszállás alatt nem is igen érte baj. De az ostrom alatt, mikor Budát visszafoglalták, teljesen tönkrement. A törökök ugyanis tornyát félig lebontották és csonkján ágyúkat állítottak fel, miáltal az ostromlók tüze nek kétszeresen ki lett téve.

A visszafoglalás után a XVIII. században építik föl újra barokk stílusban. A torony alsó részét azonban, mely egész épen maradt, megtartják, csak magasabbra építik. A helyőrségi templom tornyának alsó része tehát még anyagában is IV. Béla idejéből való. Hétszáz éves emléke a magyar

munkás hitének, vallásosságának. A régi templom maradványa még alsó tömbje is, szép csillagboltozatos előcsarnokával s az egykor idecsatlakozott kápolnákhöz vezető csúcsíves nyílásokkal.

Az új templomnak különösen szép része a kapuja, a portája. Ez már a József császár alatt előtérbe nyomuló neoklasszicizmus hatása alatt készült. Tagolása szigorúan akadémikus.

Második temploma Budavárának a Nagyboldogasszonyról nevezett templom, melyet ma röviden Mátyás-templomnak nevezünk. A Budavára felett elviharzott századok épségben maradt emléke. Az egyedüli templom, mely a török megszállás és a sok ostrom dacára nem dőlt romokba s melyet napjainkban oly szépen restauráltatott a nemzet.

Kezetben elég szerény templom lehetett. Budavár katonai célokra épült, később sem lett soha főpapi székhely s így semmi indok nem volt itt arra, hogy a külföld vagy hazánk más városaihoz hasonlóan itt valami nagyszabású dómot építsünk. IV. Béla előtt, mikor megépíttette ezt a templomot, nem művészi célok lebegtek, hanem az volt a célja, hogy a betelepített német lovagoknak templomuk legyen. Először bazilikális elrendezése volt a templomnak, de még a XIII. században átalakították csarnoktemplommá. Ezzel Magyarország a csarnoktemplom-építésben száz évvel megelőzött sok európai országot, köztük Ausztriát is, mert a bécsi Szent István-dóm csak a XIV. században épült fel. A csarnoktemplom eszméjét jámbor magyar zarándokok hozzák hozzánk árpádházi Szent Erzsébet sírjától. Az első ilyen templomot ugyanis 1233-ban építették Marburgban Szent Erzsébet sírja fölé, ahová gyakran zarándokoltak el akkor magyarországi tisztelői.

Amint Budavára állandó királyi székhely lesz, mind nagyobb és több pártfogással fordulnak Nagyboldogasszony temploma felé királyaink. Már Zsigmond sokat tesz érte, de különösen Mátyás, ki jóformán második építője lesz a templomnak. A homlokzatnál álló két torony közül meg-

hagyja az északi, ú. n. Béla-tornyot, a délit pedig alapjától kezdve újra építteti 1470-ben.

A török megszállás alatt török mecset lesz. Eski dsami név alatt főimádkozóhelye a törököknek. Ennek köszönhetette, hogy nagyobb kárt nem szenvedett. Az ostromot is minden nagyobb baj nélkül állta ki.

A vár visszafoglalása után előbb a jezsuiták kezébe kerül, később világi papok veszik át, mint plébániai templomot.

Több mint hatszáz éve állt már teljes épségében Mátyás temploma. A múlt század hetvenes éveiben azonban tatarozásra volt már szüksége. Ekkor nemzeti mozgalom követelte, hogy ne csak tatarozzák, de a maga egészében restaurálják a templomot. A nagy munkát Schulek mester végezte el s a sok századot látott templom ma tiszta gótikus formájában, régi anyagának felhasználásával, Magyarország egyik legszebb, legrégebb temploma.

Mikor a törökök mecsetté alakították át Mátyás templomát, oltárait, szobraikat, festményeit teljesen elpusztították, hiszen török templomban ilyesmiknek nincs helyük. Mesés értékű kincstárát azonban, a paramentumokat, az egyházi edényeket sikerült megmenteni. Még idejekorán Pozsonyba vitték s ott őrizték sokáig. Hogy mily nagy értéket képviselt ez a megmentett kincs, azt sejtethetjük azokból a jegyzőkönyvekből, melyeket ezekről a tárgyakról több ízben is felvettek. De József császár vérlázító kegyeletlenséggel elkótyavetéli ezt a mesés értékű kincset. Így hát elpusztult minden... Ma már a Mátyás király templomának kincstárából csak két szerény kehely van meg, egyik a budai Szent János-templom kápolnájában, másik a budaújlaki plébániai templomban.

Budavár harmadik templomából, a dominikánusok Szent Miklós-egyházából, mely a mai Iskola-téren állott, csak egy toronynak alsó része maradt reánk. A csonkatorny, ahogy most nevezzük. A sarkain levő függőlegesen hornyolt kőhasábokból álló keret a XIII. század alkotása. Az állampénztár palotájára támaszkodva áll az öreg mohosfalú toronymaradvány, mely méreteivel hirdeti, mily hatalmas alkotás lehetett az a templom, amelynek egykor része volt. Ez a maradéktorony ugyanis csak alsó emelete az elpusztult gótikus templom tornyának, így kiszámítható, mily nagy, mily magas lehetett az egész. Ennek az elpusztult templomnak az újabb időkben feltárták az alapfalait is, legalább azok egy részét s az ott talált csontok igazolták, hogy a törökök tevéstállónak használták a templomot. Az ostrom alatt tűzvész áldozata lett a templom. Egykori szentélyének apszisz-pillérei a halászbástya külső támfalán folytatódnak. Schulek pergólat épített föléjük.

Ennél is kevesebb emlék maradt reánk a Mindszentek templomából, mely egykor a Mindszent-utcában, a mai Uri-utcában állott. Ez nem volt plébániai templom, nem állt mellette zárda, inkább egy nagyobb szerű kápolna lehetett. Az egykori gótikus templomról az a falrész beszél, mely az Uri-utca 31. és 33. számú házak homlokzata közé szorult.

Budavár többi templomából egyetlen kő sem maradt fenn. Pedig volt még négy. A minoriták temploma a mai Várszínház helyén. Ebbe a templomba temették el III. Endrét, az utolsó árpádházi királyt s ennek kolostorában halt meg az európai hírű író és tudós: Temesvári Pelbárt barát. A török hódoltság idején ez a templom is mecset volt s a mecset romjain épült azután a karmelita temploma és zárdája. József császár eltörülvé a karmelita-rendet, templomát színházzá alakította át. Ez a mai Várszínház.

Emich Gusztávné.